

Ο Λέων Τολστόι και η δύναμη του σκότους

γράφει ο ΚΙΜΩΝΑΣ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ*

Αφού έχει ήδη παραδώσει στο μεγάλο κοινό τα εμβληματικά έργα του, *Πόλεμος και ειρήνη* (1869) και *Άννα Καρένινα* (1877), ο Λέων Τολστόι καταθέτει το θεατρικό του έργο, *Η δύναμη του σκότους* ή, σύμφωνα με παλαιότερη μετάφραση του έργου, *Το κράτος του ζόφου* (1886). Το έργο αυτό θεωρήθηκε από τους ανά τον κόσμο τολστοϊστές το σημείο συνάντησης του συγγραφέα με το νατουραλισμό. Μεταξύ των μνημών αυτού του έργου συγκαταλέγονται ο Εμίλ Ζολά, θεμελιωτής και ονοματοδότης του νατουραλιστικού ρεύματος, ο Μπέρναρντ Σω κ.ά.

Η δύναμη του σκότους πράγματι πληροί τις προδιαγραφές του νατουραλισμού με την αμακιγιάριστη αθλιότητα των ηρώων της και την εξαντλητική ακρίβεια και λεπτομέρεια της περιγραφής μιας ανθρωπογεωγραφίας στα έσοχα όρια του ανθρώπινου. Αλλά εδώ δεν πρόκειται για ένα έργο που ασθμαίνει να ενταχθεί σε κάποιο ρεύμα ή σε κάποια σχολή γραφής. Όπως όλα τα σπουδαία έργα υπερβαίνει τις εσκαμμένες συντεταγμένες του και αρνείται την αυστηρή ένταξη και τον αφοριστικό προσδιορισμό του. Άλλωστε, κάθε σημαντικό έργο ασφυκτικά να χωρέσει σε ρούχα βεστιαρίου για όλα τα σώματα.

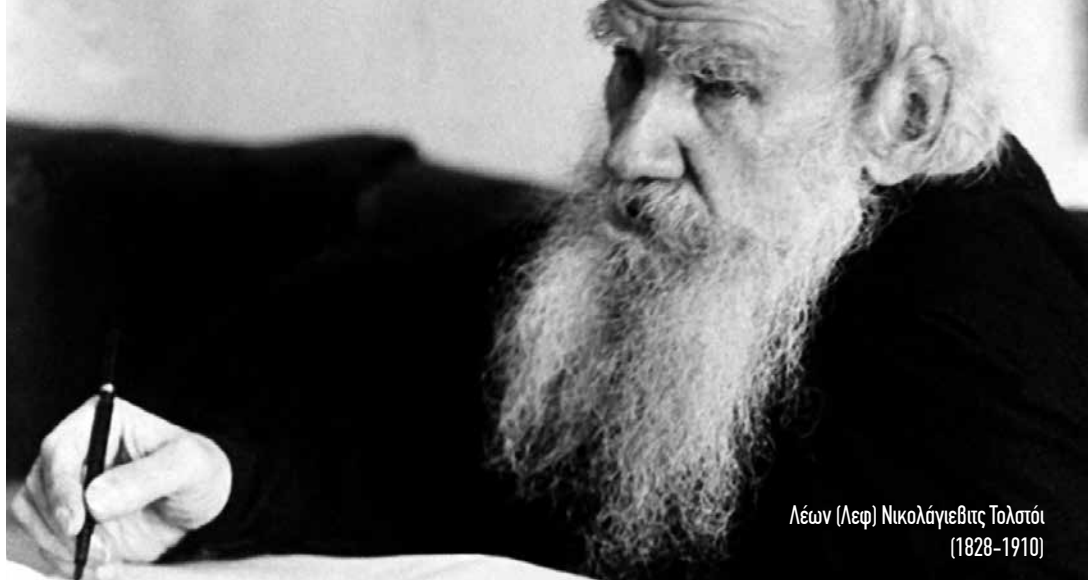
Στη *Δύναμη του σκότους* τίποτα δεν κινείται. Ή, μάλλον, ό, τι κινείται και αφού διανύσει μian απόσταση, επιστρέφει

εξαντλημένο στη σημαδεμένη ζωή του. Όταν τίποτα δεν αλλάζει, οι άνθρωποι που θα είχαν συμφέρον από μια αλλαγή, αλλά δεν την τολμούν ή δεν την διανοούνται, απολιθώνονται. Και πώς να προβάλλεις την ηθική σου ένσταση μετά, πώς να αποδώσεις μομφή σ' ένα απολιθωμένο δάσος ανθρώπων; Το σκοτάδι έχει την ισχύ μιας φυσικής νομοτέλειας και εκβάλλει ορμητικό και αδυσώπητο στη μοιρολατρία των πασχόντων. Όταν όλοι φταίνε, κανείς δεν φταίει και όταν όλοι υποφέρουν, καταργείται το δράμα.

Σ' αυτό το έργο ο Τολστόι υποβάλλει σε δοκιμασία τη χριστιανική πίστη του. Λέει ο Νικήτας, η σάρκα που όλες θέλουν, ψευδόμενος: «Άμα δίνεις όρκο πρέπει να σε πιστέψουν. Είναι υποχρεωμένοι». Ο όρκος πρέπει να θεωρηθεί αυταπόδεικτη αλήθεια για να πάει η ζωή παρακάτω όταν ο Θεός δεν μπορεί να διαπεράσει το σκότος. Και για να απεκδυθεί την ευθύνη του χύμα εαυτού του πάλι ο Νικήτας λέει: «Αν δεν ήμουν εγώ, θα ήταν κάποιος άλλος». Στο ξερό γήπεδο της δυστυχίας όλα τα χτυπήματα επιτρέπονται και η ευθύνη δεν προσωποποιείται, αλλά αιωρείται σαν μια ενοχλητική και προς αποφυγήν δυνατότητα.

Το έργο

Ο Πιοτρ, ο μεγαλοκτηματίας, ψυχομαχεί αλλά η γη δεν τότε τρομάζει. Πεθαίνει

Λέων (Λεφ) Νικολάγιεβιτς Τολστόι
(1828-1910)

δηλητηριασμένος από την αγαστή συνεργασία της νεότερης γυναίκας του, της Ανίσιας και της μάνας του Νικήτα, της φοβερής και τρομερής Ματριόνας. Το κέρδος της δολοφονίας είναι το ερωτικό λάφυρο της Ανίσιας, ο Νικήτας μαζί με την ακίνητη περιουσία και το κρυμμένο πουγκί του Πιοτρ. Ο πατέρας του Νικήτα, ο Ακίμ, επιδιώκει να πείσει τον γιο του να παντρευτεί τη Μαρίνα, που την έχει «χαλάσει» και τον αφέντη Πιοτρ να ευλογήσει αυτόν το γάμο πριν πεθάνει. Όμως, η δουλειά είναι αποφασισμένη και μετά το θάνατο του Πιοτρ η Ανίσια παντρεύεται τον εραστή της, Νικήτα, ο οποίος κρεπαλιάζει ξοδεύοντας απ' τον «τρεχούμενο λογαριασμό» του αφέντη του Πιοτρ. Γκαστρώνει και την κόρη του Πιοτρ και προγονή της Ανίσιας, Ακουλίνα, και όλα βαίνουν καλώς; Μάλλον κακώς γιατί θα πρέπει να απαλλαγούν και απ' το μωρό του Νικήτα που φέρνει στη ζωή η Ακουλίνα. Και επειδή ο βρεγμένος τη βροχή δεν την φοβάται, η Ματριόνα και η Ανίσια σχεδιάζουν και υλοποιούν με τη βοήθεια του εκβιασμένου Νικήτα και τη βρεφοκτονία. Αυτό που μένει τώρα είναι και η όπως-όπως «αποκατάσταση» της Ακουλίνας, δουλειά που τελειώνει μ' ένα βιαστικό προξενιό. Μόνο με τις ενοχές του Νικήτα δεν είναι εύκολο το ξεμπέρδεμα. Αυτός επωμίζεται εφ' όλης της ύλης την ευθύνη για τις δύο δολοφονίες και απευθύνεται συντριμμένος σ' ένα πραγματικό ή φαντα-

στικό λαϊκό δικαστήριο αποζητώντας με την τιμωρία του την εξιλέωση.

Η δύναμη του σκότους από τον θίασο Νάμα στο Σύγχρονο Θέατρο.
Σκηνοθεσία: Ελένη Σκότη,
Γιώργος Χατζηνικολάου.

Διανομή

Ματριόνα: Αγορίτσα Οικονόμου
Νικήτας: Γιώργος Παπαγεωργίου
Ανίσια: Πέγκυ Τρικαλιώτη
Μίτριτς: Γιώργος Ζιόβας
Ακίμ: Θανάσης Χαλκιάς
Μαύρα: Αθηνά Αλεξοπούλου
Πιοτρ: Μιχαήλ Γιαννικάκης
Ακουλίνα: Αθανασία Κουρκάκη
Ανιούτκα: Μαρία Προϊστάκη
Μαρίνα: Βαλέρια Δημητριάδου

Η Ελένη Σκότη και ο Γιώργος Χατζηνικολάου φώτισαν το έργο του Τολστόι και τις αντιφάσεις του με παραδειγματικό θεατρικό σεβασμό. Δεν θέλησαν να φανούν εξυπνότεροι του συγγραφέα κι αυτό εγγράφεται ως το πρώτο κερδισμένο διακύβευμα της παράστασης. Επέλεξαν φτενά παραλληλόγραμμα από φελιζόλ ως σκηνικό εγκλωβίζοντας ή εγκιβωτίζοντας ερμητικά τους ήρωες του έργου στη ρυμοτομία της αθλιότητάς τους. Τεκμηρίωσαν σκηνικά το σε στιγμές μετωπικό παίξιμο των ηθοποιών ως την απεγνωσμένη ανάγκη τους να διευρύνουν απευθυνόμενοι τον ασφυκτικό τους ορίζοντα. Επέτρεψαν, τέλος, στους ηθοποιούς να παίξουν στα υποκριτικά τους όρια χωρίς να τους περιο-

ρίσουν από το viral μιας καλπάζουσας σκηνοθετίτιδας.

Και επειδή ηθοποιός σημαίνει φως στη δύναμη του σκότους

Ο Πιοτρ του Μιχάλη Γιαννικάκη έπειθε σαν το ρόχο ενός κόσμου σε αταξία, που ζητάει βοήθεια από ανθρώπους απρόθυμους να συνδράμουν, τελειωμένοι κι αυτοί από το μόχθο της προπατορικής κατάρας. Η Ανίσια της Πέγκυς Τρικαλιώτη εξαιρετική στην μετατόπισή της από το ερωτικό πάθος στο ερωτικό μίσος, που γίνεται το λίπασμα μιας άενας αθλιότητας. Η Αγορίτσα Οικονόμου ως Ματριόνα αξιοποίησε και την τελευταία χαραμάδα του ρόλου της πλάθοντας την τέχνη της επιβίωσης με αποπλιστική και, για τον πιο δύσπιστο θεατή, μαεστρία. Σπαραχτικός ο Γιώργος Παπαγεωργίου ως Νικήτας στη μετατόπισή του σε χρόνο ελάχιστο στην πλευρά του ανθρώπινου. Κατάφερε να λειάνει και να υποτάξει με το ταλέντο του το σχήμα του ρόλου του. Διήνυσε την απόσταση από τον άνθρωπο-«γαμάω και δέρνω» μέχρι το εξουθενωμένο από τις ενοχές του ερείπιο με την ακρίβεια ακροβάτη. Ο Ακίμ του Θανάση Χαλκιά κομίζει την ασπαίρουσα χριστιανική καλοσύνη που «τραυλίζει» την αδυναμία της να διορθώσει τα κακώς κείμενα, να υπερβεί τις υλικές συνθή-

κες παντοκρατορίας και αναπαραγωγής του αφόρητου. Ο ευνουχισμένος τόσο από το αλκοόλ όσο και από την αποχή από το αλκοόλ Μίτριτς του Γιώργου Ζιόβα, συγκινητικά παραιτημένος, παραδίδει απλά μαθήματα πολιτικής οικονομίας και με μια πρωτόγονη δεξιοτεχνία φανερώνει τον μοναδικό λόγο ύπαρξης του τραπεζικού συστήματος, δηλαδή την τοκογλυφία. Η Ακουλίνα της Αθανασίας Κουρκάκη με μια δηλητηριώδη ελαφρότητα κινεί το δράμα προς το απροχώρητο. Κρυστάλλινη η Μαρίνα της Βαλέριας Δημητριάδου στην εκτός συναλλαγής σπαθάτη εξήγηση της προδομένης ερωμένης. Λειτουργικά ενταγμένες και ερμηνευμένες η Μαύρα από την Αθηνά Αλεξοπούλου και η Ανιούτκα από την Μαρία Προϊστάκη.

Κατά τον Τρότσκι, το «χρήσιμο στοιχείο» στο έργο του Τολστόι είναι η ηθική του αγανάκτηση. Το ζήτημα όμως είναι τι το κάνουμε διαχρονικά και σήμερα αυτό το στοιχείο. Το κάνουμε μαντίλι για να σκουπίζουμε τα δάκρυά μας ή βατήρα επίθεσης εναντίον του ζόφου που σχεδιάζεται και υλοποιείται πάνω μας και ερήμην μας; Συμφιλιωνόμαστε με την ιδέα του μαρασμού μας ή προσπαθούμε να αποτινάξουμε τις υλικές συνθήκες αυτού του μαρασμού; Ίσως γι' αυτό και ο Τολστόι να είναι κλασικός· διότι αφήνει το αιώνιο δίλημμα αιωρούμενο και μας το παραδίδει με την αφιέρωσή του. Άνθρωποι αποφασίζουν για τα ανθρώπινα αφού οι θεοί αφυπνήτησαν. **T**